

Pomenovanie a rigidnosť¹

Marián Zouhar

Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

marian.zouhar@uniba.sk

Abstract:

Naming and Rigidity

Proper names are rigid designators, i.e. they refer to the same object with respect to all possible worlds. It is also usually assumed that the naming relation between the expression and the object is stipulated and that such a stipulation is merely contingent. Kripke correctly showed that the conflict between the rigidity of proper names and the contingency of naming is only apparent, and that if a proper name names an object, the relationship between them is rigid, although another (homonymous) proper name may name another object. However, Kripke's explanation raises questions, since many sentences of the form "Although 'X' is a rigid designator and names Y, it could name Z" (where "X" is a proper name and Y and Z are objects) seem intuitively true. The aim of the present article is to offer an explanation based on a certain understanding of quotation marks and quotations that, on the one hand, confirms Kripke's explanation and, on the other hand, enables the possibility of the above form of sentences being true.

Keywords: quotation, contingency of naming, rigid designation, Saul Kripke, proper name

DOI: <https://doi.org/10.46854/fc.2026.1r.89>

---

1. Úvod

Vlastné mená sú rigidné designátory. To znamená, že ak vlastné meno referuje na (designuje, označuje) nejaký objekt, tento vzťah referencie je platný vzhľadom na všetky možné svety.² Téza o rigidnosti vlastných mien sa vo filozofii jazyka a filozofickej logike považuje za dobre odôvodnené tvrdenie. Je výsledkom precíznych konceptuálnych analýz, o ktoré sa najmä v šesťde-

---

1 Ďakujem anonymným recenzentom *Filosofického časopisu* za precízne, detailné a podnetné pripomienky k predchádzajúcej verzii článku.

2 Uvádzam najjednoduchšie vymedzenie pojmu rigidnej designácie. Niektoré alternatívne formulácie dopĺňajú dodatočné podmienky, ktoré však nie sú pre vlastné mená relevantné.

siatych a sedemdesiatych rokoch 20. storočia zaslúžili významní teoretici ako Ruth Barcan Marcusová, Saul Kripke, Hilary Putnam, David Kaplan a ďalší.³

Hoci téza o rigidnosti vlastných mien je teoretickou tézou, zodpovedá jej intuitívny pendant: každým použitím vlastného mena objektu je označený ten istý objekt bez ohľadu na to, aké vlastnosti má alebo by mohol mať, resp. bez ohľadu na to, aké vlastnosti získa či stratí alebo by mohol získať či stratiť, a teda nech by sa vlastnosti objektu menili akokoľvek, na vzťah referencie medzi vlastným menom a týmto objektom to nebude mať žiadny vplyv. Vlastné mená teda referujú na objekty nezávisle od akýchkoľvek vlastností týchto objektov. Všetky možnosti týkajúce sa toho, aké atribúty objekty majú alebo by mohli mať, sú teoreticky uchopené prostredníctvom pojmu možného sveta. Vlastné meno preto referuje na ten istý objekt pri opise ľubovoľného možného sveta.⁴

Vlastné mená sa štandardne používajú na referovanie na objekty, ktoré pomenúvajú. Pomenovanie možno považovať za akt, ktorým sa ustanovuje špecifický spôsob používania určitého výrazu – vďaka nemu sa tento výraz stáva vlastným menom objektu a objekt nositeľom vlastného mena. Napriek ich rigidnosti je v podstate kontingentnou záležitosťou, že vlastné mená pomenúvajú tie objekty, ktoré zhodou okolností pomenúvajú. Inými slovami, vlastné meno by nemuselo daný objekt pomenúvať, keby sa veci týkajúce sa

3 Pozri napríklad Barcan Marcus, R., *Modalities: Philosophical Essays*. Oxford, Oxford University Press 1993; Kripke, S., *Naming and Necessity*. Cambridge, MA, Harvard University Press 1980; Putnam, H., *The Meaning of „Meaning“*. In: Putnam, H., *Philosophical Papers*. Vol. 2: Mind, Language, and Reality. Cambridge, Cambridge University Press 1975, s. 215–271; Kaplan, D., *Demonstratives*. In: Almog, J. – Perry, J. – Wettstein, H. (eds.), *Themes from Kaplan*. Oxford, Oxford University Press 1989, s. 481–536. Termín „rigidný designátor“ zaviedol Kripke; pozri Kripke, S., *Identity and Necessity*. In: Kripke, S., *Philosophical Troubles*. Oxford, Oxford University Press 2011, s. 9 (článok vyšiel prvýkrát v roku 1971).

4 K tejto formulácii treba doplniť tri poznámky. Po prvé, je kompatibilná s Kripkeho tézou, podľa ktorej pri pomenovaní, konkrétne pri výbere objektu, ktorý sa má pomenovať a ktorý sa tak stane referentom mena, môže byť daný objekt vyčlenený deskriptívne ako (jedinečný) nositeľ istých vlastností; pozri Kripke, S., *Naming and Necessity*, c.d., s. 60; s. 97; s. 106. Ďalšia existencia vzťahu referencie medzi menom a objektom však nezávisí od toho, či objekt tieto vlastnosti má aj po zavedení mena. Vlastné mená sú preto rigidné designátory de jure; pozri tamže, s. 21. Po druhé, uvedená formulácia ďalej umožňuje, aby vlastné meno referovalo na pomenovaný objekt aj vzhľadom na všetky možné svety, v ktorých tento objekt neexistuje – zostáva teda menom objektu aj pri opise možných svetov, o ktorých môžeme v našom jazyku pravdivo povedať, že v nich daný objekt neexistuje; pozri napríklad Kripke, S., *Naming and Necessity*, c.d., s. 78; Salmon, N., *Reference and Essence*. Princeton, Princeton University Press 1981, s. 38. Po tretie, existujú aj iné druhy výrazov, ktoré sú rigidnými designátormi, napríklad niektoré singulárne deskripcie. Rigidne referujúca singulárna deskripcia označuje ten istý objekt vzhľadom na všetky možné svety, v ktorých tento objekt existuje, pričom ho označuje ako exemplifikát vlastností, ktorú tento objekt musí mať, aby existoval. O rigidne referujúcich deskripciách teda neplatí, že na objekty referujú nezávisle od vlastností týchto objektov. Tvrdenia v hlavnom texte aplikujem výlučne na vlastné mená. Napokon dodávam, že v tomto článku sa zaoberám len bežnými vlastnými menami a odhliadam od špecifických prípadov, ako sú napríklad deskriptívne mená alebo vlastné mená vo fikčnom diskurze.

ustanovenia vzťahu pomenovania vyvinuli inak, a teda keby sa objekt pomenoval iným jazykovým výrazom alebo keby vlastnému menu bol priradený iný objekt ako jeho nositeľ.

Tieto poznámky o kontingentnosti pomenovania a rigidnosti designácie vlastných mien môžu navodiť dojem, že tieto dva javy sa azda vylučujú – zdá sa, že ak vlastné meno pomenúva objekt na základe kontingentne zavedeného spôsobu používania, ktorý by nemusel vzniknúť, nemôže ho označovať rigidne, a teda v určitom zmysle nevyhnutne. Tento argument je však založený na omyle, ako vysvetľuje Kripke v úvode svojej kľúčovej práce.⁵ Treba zdôrazniť, že Kripke akceptuje kontingentnosť pomenovania – pripúšťa, že vlastné meno „Aristoteles“ mohlo pomenúvať niekoho iného, Richard Nixon by sa nemusel volať „Nixon“ a Sokrates by sa nemusel volať „Sokrates“.⁶

Kripkeho zdôvodnenie kompatibility uvedených javov je založené na nasledujúcich tézach.⁷ Po prvé, rigidná designácia sa týka vlastných mien so zavedeným spôsobom používania, teda s fixovanou referenciou; téza o rigidnej designácii vyžaduje, aby vlastné meno použité v súlade s *týmto* spôsobom používania označovalo vždy ten istý objekt, a teda *jedna* spôsob používania neumožní, aby sme v rôznych situáciách označili tým istým vlastným menom rôzne objekty. Po druhé, vlastné meno je rigidným designátorom v *určitom* idiolekte či jazyku, no to neznamená, že musí byť tým istým designátorom v inom idiolekte alebo jazyku; je možné, že v inom idiolekte alebo jazyku sa toto vlastné meno nepoužíva, prípadne rovnaké meno sa používa na označovanie iného objektu – vlastné meno s iným spôsobom používania je však opäť rigidným designátorom. Po tretie, identita vlastného mena je daná nielen tým, aké má grafické a fonologické vlastnosti, ale aj tým, na čo referuje; preto rovnako vyzerajúce a znejúce vlastné mená s rôznymi referentmi sú fakticky rôzne vlastné mená.⁸

5 Kripke odmieta takýto druh argumentácie v úvode k *Naming and Necessity*. Táto práca pôvodne vyšla v roku 1972 a úvod bol doplnený až pre knižné vydanie v roku 1980. Kripke v ňom reaguje aj na niektoré nedorozumenia alebo námietky, ktoré sa medzičasom v nejakej podobe objavili, vrátane údajnej námietky prezentovanej v hlavnom texte; pozri Kripke, S., *Naming and Necessity*, c.d., s. 8–9. Kripke však neuvádza zdroj argumentu tohto druhu. V relevantnej literatúre publikovanej do roku 1980 sa objavuje v článku: Chakravarti, S. S., A Note on Kripke's Distinction between Rigid Designators and Non-Rigid Designators. *Notre Dame Journal of Formal Logic*, 20, 1979, No. 2, s. 309–313. Na základe podobnosti Chakravartiho a Kripkeho formulácií argumentu sa možno domnievať, že Kripke reagoval (aj) na tento článok.

6 Pozri Kripke, S., *Naming and Necessity*, c.d., s. 8; s. 49; s. 69.

7 Pozri tamže, s. 8–9.

8 Posledná téza nie je podstatná pre kompatibilitosť uvedených javov. Stačí akceptovať, že za rigidný designátor sa považuje vlastné meno spojené s určitým spôsobom používania v určitom jazyku, pričom je možné, aby s jedným vlastným menom boli spojené rôzne spôsoby používania bez toho, aby to ohrozilo ideu rigidnosti. Na účely tohto článku však budem predpokladať aj poslednú Kripkeho tézu, hoci je kontroverzná ako kritérium individualizácie vlastných mien; pozri Rami, D., *Names and Context: A Use-Sensitive Philosophical Account*. London, Bloomsbury Academic 2022, s. 68–71.

Kripkeho vysvetlenie postačuje na rozptýlenie pochybností o kompatibilite rigidnosti designácie vlastných mien a kontingentnosti pomenovania. Podstatu toho, čo mal Kripke na mysli, možno ilustrovať aj pomocou Kaplanovho rozlíšenia *kontextu použitia a okolností ohodnotenia*.⁹ Kontext použitia je spravidla určený štvoricou parametrov – hovorcom, ktorý výraz použil, miestom, kde ho použil, časom, kedy ho použil, a možným svetom, ktorý určuje, aké stavy vecí nastávajú.¹⁰ Kontext použitia slúži na fixovanie referencie referenčných výrazov (vlastných mien, osobných alebo ukazovacích zámen atď.). V rôznych kontextoch môže ten istý výraz referovať na rôzne objekty, no vzhľadom na ten istý kontext je jeho referencia fixná.

Keď je stanovená referencia výrazu vzhľadom na kontext použitia, je možné určiť pravdivostnú hodnotu výrokov, v ktorých sa tento výraz vyskytuje. Robí sa tak vzhľadom na okolnosti ohodnotenia, ktoré sú v prípade empirických výrokov dané možným svetom a časom, pričom nemusia byť totožné s možným svetom a časom kontextu použitia. Ten istý empirický výrok môže mať rôzne pravdivostné hodnoty vzhľadom na rôzne okolnosti ohodnotenia. Keď tento rámec aplikujeme na našu tému, kontingentnosť pomenovania bude dôsledkom toho, že v rôznych kontextoch použitia možno vlastným menom pomenovať rôzne objekty – vzťah pomenovania sa fixuje vzhľadom na kontext použitia. Rigidnosť designácie zase súvisí s tým, že ak má vlastné meno určenú referenciu vzhľadom na určitý kontext použitia, tak v rôznych okolnostiach ohodnotenia táto referencia zostáva fixná, a teda vlastné meno referuje na to isté vzhľadom na všetky okolnosti ohodnotenia. Je teda zrejmé, že kontingentnosť pomenovania a rigidnosť designácie sú javy týkajúce sa rôznych úrovni súvisiacich s vlastnými menami – fixovaním objektov vstupujúcich do pravdivostných podmienok viet vzhľadom na kontext použitia na jednej strane a vyhodnocovaním pravdivostných podmienok vzhľadom na okolnosti ohodnotenia na strane druhej.

2. Problém

Hoci je uvedené vysvetlenie jednoduché, nie je také samozrejmé, ako sa môže zdať. Identita výrazu ako vlastného mena konkrétneho objektu je spätá s ur-

9 Pozri Kaplan, D., *Demonstratives*, c.d., s. 494.

10 Možný svet kontextu použitia je aktuálnym svetom (resp. svetom, ktorý je aktuálny vzhľadom na kontext použitia). Vlastné meno teda rigidne (vzhľadom na všetky možné svety) referuje na objekt, na ktorý referuje v aktuálnom svete; pozri k tomu Rami, D., *Names and Context: A Use-Sensitive Philosophical Account*, c.d., s. 56–57. Preto možno povedať, že vlastné mená, ktoré sú prázdne (nereferujú na nič v aktuálnom svete), sú prázdne nevyhnutne – nie je nič, na čo by mohli referovať vzhľadom na nejaký možný svet; pozri napríklad Rami, D., *Names and Context: A Use-Sensitive Philosophical Account*, c.d., s. 39; Zvolenszky, Z., *An Argument for Authorial Creation*. *Organon F*, 22, 2015, No. 4, s. 477.

čítým jazykom alebo idiolektom, pričom je v ňom ustanovený istý spôsob jeho používania, ktorý nie je zameniteľný s inými (reálnymi alebo hypotetickými) spôsobmi používania.¹¹ Ak ide o dostatočne bohatý jazyk na to, aby sa v ňom dali formulovať (aj modálne) tvrdenia o jazykových entitách a ich atribútoch, teda obsahuje napríklad úvodzovky či iné prostriedky vhodné na ich reprezentáciu, mal by umožňovať aj formuláciu tvrdení o spôsoboch používania, ktoré nie sú v tomto jazyku pre jeho výrazy etablované, ale mohli by sa vyskytovať v inom (skutočnom alebo len možnom) jazyku.

Jedným z takých dostatočne bohatých jazykov je aj jazyk tohto článku, resp. akýkoľvek jazyk, v ktorom sa teoretizuje o referencii vlastných mien a ich modálnych vlastnostiach. O čom však v skutočnosti sú tvrdenia nášho jazyka, ktoré by mali byť o vlastných menách z iných (možných) jazykov, no fakticky ich nemáme k dispozícii, nevieme ich dať do úvodzoviek a začleniť tak do našich tvrdení? Ako vôbec máme rozumieť tvrdeniam, ktoré by mali byť o vlastných menách z iných (možných) jazykov?

Podstatu problému budem ilustrovať pomocou príkladu. Vezmime si nasledujúce vety formulované v dostatočne bohatom jazyku:

- (1) Výraz „Sokrates“ pomenúva Sokrata.
- (2) Výraz „Sokrates“ je rigidný designátor.
- (3) Výraz „Sokrates“ by mohol pomenúvať Platóna.

Zdá sa intuitívne zrejme, že pre všetky tri vety by malo existovať pravidlé čítanie. Vetu (1) môžeme považovať za pravdivú, ak ju budeme čítať ako vetu o vlastnom mene „Sokrates“ z nášho jazyka, v ktorom je zavedený na pomenovanie Sokrata, teda tak, že subjektom vety je Sokratovo vlastné meno. Vetu (2) môžeme považovať za pravdivú, ak ju budeme čítať ako vetu o výraze fungujúcom ako vlastné meno, teda napríklad tak, že jej subjektom je opäť Sokratovo vlastné meno z nášho jazyka. Jej pravdivosť bude daná tým, že vlastné mená vo všeobecnosti sú rigidné designátory.

Ako je to s pravdivosťou vety (3)? Podľa Kripkeho v nej ide o výraz z iného jazyka (ktorým sa hovorí v inom ako aktuálnom svete), nie o výraz z nášho jazyka. Mohli by sme ju preto považovať za pravdivú, ak ju budeme čítať tak, že výraz „Sokrates“ – ktorý však nie je vlastným menom Sokrata z nášho jazyka – je v nejakom možnom svete zavedený ako vlastné meno Platóna v niektorom jazyku z daného sveta. Keďže vlastné meno z iného možného sveta zrejme nemáme v našom jazyku k dispozícii, nedokážeme ho identifikovať a nemôžeme tak z neho urobiť ani predmet referencie, je otázne, čo

11 V takomto jazyku (idiolekte) je vlastné meno s daným spôsobom používania zavedené – a môže sa z neho rozšíriť do iných jazykov (idiolektov), keď ho prevezmú používatelia týchto jazykov (idiolektov).

v skutočnosti robí vetu (3) pravdivou, a je otázne aj to, o čom veta je, teda čím je výraz „Sokrates“ zmienený v jej subjekte. Mohli by sme síce pripustiť, že máme k dispozícii postupnosť písmen tvoriacich útvár „Sokrates“, ktorý nie je vlastným menom Sokrata ani iného objektu v aktuálnom svete, no skutočne má byť veta (3) o takejto postupnosti písmen a skutočne táto postupnosť je v inom možnom svete vlastným menom Platóna? Bez ohľadu na to, čo je predmetom referencie vo vete (3), zdá sa, že vety (1) – (3) môžu byť naraz pravdivé len vtedy, ak posledná z nich bude o niečom inom ako prvé dve.

Naozaj je to však tak? Vezmime si zloženú vetu:

- (4) Hoci výraz „Sokrates“ pomenúva Sokrata a je rigidný designátor, mohol by pomenúvať Platóna.

Ide o konjunkciu troch viet, pričom v druhom a treťom konjunkte sa vyskytujú zamlčané anaforicke výrazy, ktorých antecedentom je subjekt prvého konjunktiva. Vďaka anaforickej väzbe sú všetky tri konjunktivy o tom istom výraze „Sokrates“. Predpokladajme, že prvý z nich je pravdivý. Vzhľadom na rigidnosť vlastného mena „Sokrates“ z nášho jazyka a skutočnosť, že v ňom referuje na Sokrata, je zjavné, že nemôže pomenúvať Platóna, a teda veta (4) ako celok by mala byť nepravdivá. Ak je to však tak, nemôže byť konjunkciou viet (1) – (3) v uvedenej interpretácii (keďže jej tretí konjunkt nie je o tom istom ako veta (3)), čo sa môže javiť ako neintuitívne. Skôr máme tendenciu považovať vetu (4) za zloženú z viet (1) – (3) (po určitých stylistických úpravách). Ba čo viac, zdá sa, že môžu existovať jazykové intuície, podľa ktorých vetu (4) možno čítať ako pravdivú. Otázka potom znie, ako by mohla vyzeráť jej analýza, ak by sa takejto intuícii malo urobiť zadosť. O čom by mala byť pravdivá zložená veta (4), a teda aj jej jednotlivé konjunktivy?¹²

3. Verifikácia viet o rigidnej designácii vlastných mien

Prvý krok k odpovedi spočíva v špecifikácii pravdivostných podmienok viet ako napríklad (2). Zdá sa, že sú skryto modálne, pretože rigidný designátor označuje ten istý objekt vzhľadom na všetky možné svety. Keďže pojem nevyhnutnosti sa explikuje prostredníctvom pojmu možného sveta, veta (2) by mohla mať totožné pravdivostné podmienky ako veta:

- (5) Je nevyhnutné, že výraz „Sokrates“ označuje ten istý objekt.

12 Ak by vznikli pochybnosti o tom, či pojem rigidnej designácie je intuitívny (hoci Kripke ho za taký považuje; pozri Kripke, S., *Naming and Necessity*, c.d., s. 4–5), je možné analogické úvahy aplikovať na jednoduchšiu vetu „Hoci výraz ‚Sokrates‘ pomenúva Sokrata, mohol by pomenúvať Platóna“.

Možno však ukázať, že to tak nie je. Veta (5) je pravdivá, ak výraz „Sokrates“ pomenúva ten istý objekt vo všetkých možných svetoch. Tvrdenie, podľa ktorého výraz pomenúva ten istý objekt vo všetkých možných svetoch, nie je synonymné s tvrdením, podľa ktorého pomenúva ten istý objekt vzhľadom na všetky možné svety. Pri verifikácii prvého tvrdenia postupujeme tak, že v každom možnom svete vyberieme daný výraz, zistíme, ktorý objekt vo svete pomenúva, a porovnáme, či ide o ten istý objekt ako v ostatných svetoch. Pri verifikácii druhého tvrdenia nemusíme zisťovať stav vecí týkajúcich sa daného výrazu v jednotlivých možných svetoch. Stačí zistiť, či v každom opise nejakého možného sveta uskutočnenom v aktuálnom svete, v ktorom použijeme ten istý výraz v súlade s jeho etablovaným spôsobom používania, označíme ten istý objekt. Nemusíme zisťovať, ako sa veci majú s opismi možných svetov uskutočnených v inom ako aktuálnom svete. Vety (2) a (5) sa síce opierajú o pojem možného sveta, no zásadne odlišným spôsobom, a preto nemajú totožné pravdivostné podmienky. Možno teda usúdiť, že hoci veta (5) je modálna, veta (2) modálna nie je. Zisťujeme pri nej len stav vecí v aktuálnom svete. Aj keby sa ukázalo, že veta (5) je pravdivá (hoci v skutočnosti nie je), pre vetu (2) by to nič neznamenalo.

Irelevantnosť referenčného fungovania vlastného mena v možných svetoch odlišných od aktuálneho sveta možno ukázať pri zisťovaní pravdivostnej hodnoty viet niektorých druhov. Uvediem dva prípady. Po prvé, vezmime si možný svet, v ktorom Sokrates zomrel prirodzenou smrťou vo vysokom veku. Vďaka tomuto svetu možno považovať vetu (6) za pravdivú v aktuálnom svete:

- (6) Je možné, aby Sokrates zomrel prirodzenou smrťou vo vysokom veku.

Na jej pravdivosť nijako nevyplýva, ako sa Sokrates volá v spomenutom možnom svete. Ak sa v ňom Sokrates volá nejakým iným výrazom „Sokrates“ v ňom pomenúva niečo iné ako v aktuálnom svete, pre vetu (6) je to irelevantné. Podstatné je len to, že v aktuálnom svete výraz „Sokrates“ z vety (6) referuje na Sokrata a o tomto objekte sa zisťuje, či existuje možný svet, v ktorom zomrel prirodzenou smrťou vo vysokom veku. Podstatné je teda referenčné fungovanie vlastného mena „Sokrates“ v aktuálnom svete. Po druhé, predstavme si možný svet, v ktorom sa Sokrates nenarodil, pretože jeho biologickí rodičia, ktorých má v aktuálnom svete, neuskutočnili v danom možnom svete požadovaný typ interakcie. Vezmime si vetu:¹³

13 Vzt'ahom rigidnej designácie výrazu a existencie označeného objektu sa zaoberá napríklad: Raclavský, J., *Jména a deskripce. Logicko-sémantická zkoumání*. Olomouc, Nakladatelství Olomouc 2009, s. 206–210.

(7) Je možné, aby Sokrates neexistoval.

Táto veta je pravdivá (v aktuálnom svete), ak existuje aspoň jeden možný svet, v ktorom Sokrates nie je. Keďže Sokratova existencia je kontingentná záležitosť, taký možný svet existuje – je ním aj svet, ktorý som práve opísal. Sokrata v ňom nič nepomenúva, a teda v jazykoch z tohto sveta sa neobjavuje ani žiadne jeho meno. To je však pre pravdivosť vety (7) irelevantné. Podstatné je len to, že objekt v aktuálnom svete označený menom „Sokrates“ v danom možnom svete neexistuje.

Vzťah pomenovania medzi výrazom „Sokrates“ a Sokratom v inom ako aktuálnom svete nezohráva žiadnu úlohu pri vyhodnocovaní modálnych viet, v ktorých je použité Sokratovo meno „Sokrates“. Napriek tomu jeho použitím sa identifikuje Sokrates a o tomto objekte sa tak zisťuje, či v možných svetoch má vlastnosť spomenutú v modálnych vetách. Z hľadiska rigidnosti vlastných mien je relevantná práve táto vec, nie to, ako sa určitý výraz používa v iných možných svetoch. Preto pravdivosť vety (2) nie je závislá od toho, ako sa výraz „Sokrates“ používa v iných možných svetoch, ale len od toho, či pri opise ktoréhokoľvek možného sveta, ktorý urobíme v aktuálnom svete, bude referovať na jeden a ten istý objekt.

S týmito závermi sa vráťme k vete (4). Ako máme v ich svetle explikovať jej pravdivostné podmienky tak, aby bola pravdivá? Keďže pre prvé dva konjunktivy je irelevantné, ako referenčne funguje výraz „Sokrates“ v iných možných svetoch, no pre tretiu konjunktivu to podstatné je, treba zabezpečiť, aby veta (4) bola o takom jazykovom útvere, ktorý sa vyskytuje aj v možných svetoch odlišných od aktuálneho sveta. Táto téma nás privádza k problémom, o čom sú metajazykové vety ako (1) – (4) a ako fungujú úvodzovky a citácie.

4. Cappelen a Lepore o citáciách

Na funkciu úvodzoviek a sémantiku citácií sa pozrieme z perspektívy tzv. minimálnej teórie, ktorú sformulovali H. Cappelen a E. Lepore.¹⁴ Ide o teóriu ponúkajúcu minimalistickú, veľmi skromnú sémantiku pre citácie, ktorá však môže byť efektívne doplnená bohatou pragmatikou.¹⁵ Cappelen a Lepore odmietajú mnohé etablované teórie citácií, ktoré ich sémantiku modelujú ako sémantiku vlastných mien jazykových útvarov, demonstratívnych výra-

14 Pozri najmä Cappelen, H. – Lepore, E., *Language Turned on Itself: The Semantics and Pragmatics of Metalinguistic Discourse*. Oxford, Oxford University Press 2007.

15 Títo autori uplatnili minimalistický prístup aj inde, napríklad pri výskume vplyvu kontextu na komunikovaný obsah; pozri Cappelen, H. – Lepore, E., *Insensitive Semantics: A Defense of Semantic Minimalism and Speech Act Pluralism*. Oxford, Blackwell 2005.

zov, ktorých účelom je ukázať na jazykové útvary, či deskriptívnych výrazov, ktoré ich opisujú ako určité štruktúrované jazykové útvary.¹⁶

Sémantika citácií je obsiahnutá v schéme:¹⁷

(S) „e“ cituje „e“.

V tejto schéme môžeme za „e“ dosadiť akýkoľvek citovateľný objekt. Uvedený diskvotačný princíp ukazuje, že ak „e“ cituje „e“, tak citovateľný objekt „e“ je obsiahnutý v citácii „e“, teda je jeho súčasťou a je možné oddeliť citovateľný objekt od úvodzoviek, ktorých pomocou sa cituje.¹⁹ Táto vec je kľúčová zo sémantického hľadiska, keďže znamená, že podľa minimálnej teórie citácie obsahujú ako svoju súčasť objekty, ktoré sú ich sémantickými obsahmi.²⁰

Schéma (S), resp. konkrétne výroky, ktoré vzniknú dosadením citovateľného objektu za „e“, je možné využiť pri odvodení interpretatívnych T-viet, napríklad:²¹

- (8) Veta „Sokrates‘ má osem písmen“ je pravdivá vtedy a len vtedy, keď „Sokrates“ má osem písmen.
- (9) Veta „Kripke povedal ‚vety ako ‚Sokrates sa volá ‚Sokrates‘“ sú veľmi zaujímavé“ je pravdivá vtedy a len vtedy, keď Kripke povedal „vety ako ‚Sokrates sa volá ‚Sokrates‘“ sú veľmi zaujímavé“.
- (10) Veta „Kripke povedal, že vety ako ‚Sokrates sa volá ‚Sokrates‘“ sú ‚veľmi zaujímavé“ je pravdivá vtedy a len vtedy, keď Kripke povedal, že vety ako „Sokrates sa volá ‚Sokrates‘“ sú „veľmi zaujímavé“.

Citovateľnými objektmi môžu byť rôzne veci. Cappelen a Lepore rozlišujú dva také druhy objektov, a to *znaky* a *výrazy*, no zároveň zdôrazňujú, že tento zoznam nemusí byť konečný. Výrazy sú zviazané s určitými jazykmi, teda vý-

16 Teóriu citácií ako výrazov podobných vlastným menám ponúkajú napríklad Quine a Tarski; pozri Quine, W. V. O., *Mathematical Logic*. Boston, Harvard University Press 1981, s. 26; Tarski, A., *The Concept of Truth in Formalized Languages*. In: Tarski, A., *Logic, Semantics, Metamathematics*. Transl. by J. H. Woodger. Oxford, Clarendon Press 1956, s. 156–157. Teóriu citácií ako výrazov podobných deskripciám ponúka napríklad Geach; pozri Geach, P. T., *Mental Acts: Their Content and Their Object*. London, Routledge and Kegan Paul 1957, s. 82–83. Teóriu citácií ako výrazov podobných demonstratívnym výrazom ponúka najmä Davidson; pozri Davidson, D., *Quotation*. In: Davidson, D., *Inquiries into Truth and Interpretation*. Oxford, Clarendon Press 1984, s. 79–92.

17 Pozri Cappelen, H. – Lepore, E., *Language Turned on Itself: The Semantics and Pragmatics of Metalinguistic Discourse*, c.d., s. 123–124.

18 Pozri tamže, s. 124.

19 Túto skutočnosť, ktorá sa javí ako samozrejma, nerešpektujú napríklad teórie, ktoré citácie pripodobňujú vlastným menám.

20 Pozri tamže, s. 151.

21 Pozri tamže, s. 130.

raz je vždy výrazom jazyka, kým znaky sú od jazykov nezávislé, aj keď môžu byť použité na artikuláciu výrazov v jednom či viacerých jazykoch; znaky sú zasa vždy súčasťou znakových systémov (grafických, fonologických atď.), no výrazy sú od znakových systémov nezávislé.²² Jeden znak môže byť použitý na artikuláciu viacerých výrazov a jeden výraz môže byť reprezentovaný viacerými znakmi.

Príklady (8) – (10) sa týkajú pravdivostných podmienok viet (11) – (13), ktoré sú príkladmi rôznych typov citácií:

- (11) „Sokrates“ má osem písmen.
- (12) Kripke povedal „vety ako ‚Sokrates sa volá ‚Sokrates‘“ sú veľmi zaujímavé“.
- (13) Kripke povedal, že vety ako „Sokrates sa volá ‚Sokrates‘“ sú „veľmi zaujímavé“.

Veta (11) obsahuje tzv. čistú citáciu (pure quotation), veta (12) priamu citáciu (direct quotation) a veta (13) zmiešanú citáciu (mixed quotation), ktorá kombinuje nepriamu reč s priamou citáciou. Priama ani zmiešaná citácia nás nebudú zaujímať, sústredíme sa len na čisté citácie, keďže práve tento typ sa vyskytuje vo vetách (1) – (4). Uvediem len jeden podstatný rozdiel, v čom sa čisté citácie líšia od ostatných druhov. Kým v prípade priamej a zmiešanej citácie platí, že citujúci výraz zachováva gramatickú kategóriu citovaného výrazu, v prípade čistej citácie je vždy citujúci výraz menným výrazom (výrazom kategórie NP), bez ohľadu na to, do akej gramatickej kategórie patrí citovaný výraz.²³ Výraz „Sokrates“, ktorý sa vyskytuje na subjektivej pozícii vo vete (11), aj výraz „Sokrates“, ktorý je jeho súčasťou, síce sú mennými výrazmi, no napríklad vo vete (14) je citovaný výraz („dokonalý“) adjektívom, hoci citujúci výraz („dokonalý“) je opäť menným výrazom:

- (14) „Dokonalý“ má osem písmen.

Toto pozorovanie platí všeobecne: Nech je citovaný výraz akejkolvek gramatickej kategórie, ak ho dáme do úvodzoviek a použijeme ho na účely čistej citácie, vytvoríme menný výraz.²⁴ Na druhej strane vidíme, že vo vete (13) citujúci výraz („veľmi zaujímavé“) je toho istého gramatického druhu ako citovaný výraz („veľmi zaujímavé“).

Ako môžeme túto koncepciu uplatniť na vety (1) – (4)? Zdá sa, že vo vetách (1) a (2) musí byť citujúci výraz „Sokrates“ použitý na identifikáciu výrazu

22 Pozri tamže, s. 149.

23 Cappelen a Lepore nazývajú tento jav „syntaktické chameleónstvo“; pozri tamže, s. 128; s. 138–139.

24 Pozri tamže, s. 138.

– konkrétne Sokratovho vlastného mena „Sokrates“ –, teda jazykového útvaru s určitými podmienkami používania v nejakom jazyku alebo jazykoch, a teda s konkrétnym sémantickým profilom, ktorý ho odlišuje od iného výrazu „Sokrates“ (napríklad vlastného mena niekoho iného). Vďaka takejto interpretácii môžeme vety (1) a (2) považovať za pravdivé. Veta (3) zasa bude pravdivá, ak citujúci výraz bude označovať znak „Sokrates“, teda útvar, ktorý nemá určené podmienky používania v nejakom jazyku a ktorý možno použiť na artikuláciu rôznych výrazov. Zdá sa, že vo vete (3) by bolo problematické predpokladať, že citujúci výraz „Sokrates“ cituje jazykový výraz, ktorý by bol vlastným menom Platóna v nejakom inom možnom svete. Nevieme totiž identifikovať takýto výraz, keďže sa nevyskytuje v aktuálnom svete, a teda ani ho nevieme citovať. Aj keby sme to však nejakým spôsobom vedeli urobiť, vo vete (4) – ak má byť pravdivá – sa v poslednom konjunkte nepodarí označiť takéto len možné Platónovo vlastné meno. Zamlčaný anaforický výraz v treťom konjunkte totiž bude referovať na ten istý objekt ako jeho antecedentný výraz.

Vo všeobecnosti bude veta (4) predstavovať problém pre vysvetlenie založené na koncepcii Cappelena a Lepora. Kým uvedená interpretácia predpokladá, že vety (1) – (3) by mali byť o rôznych objektoch – vety (1) a (2) o výraze a veta (3) o znaku –, veta (4), ktorá je fakticky konjunkciou viet (1) – (3), zasa predpokladá, že sú o tom istom objekte. Ak by napríklad citujúci výraz „Sokrates“ v prvom konjunkte vety (4) mal ako sémantický obsah Sokratovo vlastné meno „Sokrates“, veta ako celok by bola nepravdivá, pretože posledný konjunkt by bol nepravdivý – Sokratovo meno je Sokratovo, a nie niekoho alebo niečoho iného. Ak by zase citujúci výraz mal ako sémantický obsah znak „Sokrates“, tretí konjunkt vety (4) by síce mohol byť pravdivý, no prvé dva konjunktby by boli nepravdivé; znaky nie sú ani rigidné designátory, ani nie sú objektmi, ktoré by niečo pomenúvali, aj keď môžu byť použité na artikuláciu vlastných mien objektov či iných výrazov.

5. Úvodzovky a citácia

Zdá sa, že potrebné je iné vysvetlenie, ktoré by zabezpečilo pravdivosť vety (4) (pokiaľ by mali byť pravdivé aj vety (1) – (3)). Podľa takéhoto vysvetlenia by vety (1) – (3) mali byť o tom istom (teda citujúci výraz „Sokrates“ by v nich mal citovať ten istý objekt, ktorý je jeho sémantickým obsahom vo všetkých troch prípadoch). Problém Cappelenovej a Leporovej koncepcie spočíva v tom, že umožňuje, aby citovanými entitami boli rôzne druhy objektov (výrazy a znaky), a zároveň umožňuje, aby citovaný objekt bol súčasťou citujúceho objektu, a teda ak výraz cituje znak, súčasťou citujúceho objektu bude znak, a ak cituje výraz, tak jeho súčasťou bude výraz. Rôznosť citova-

ných objektov je prekážkou pri vytváraní viet ako (4), ktoré by mali byť – vďaka anaforickej väzbe – o jednom druhu citovaných objektov.

Vysvetlenie, ktoré ponúknem pre čisté citácie, je motivované dvoma úvahami. Po prvé, aspoň niektoré vety vytvorené podľa schém (15) – (18) by sa mali ukázať ako pravdivé:

- (15) „X“ znamená V_1 v jazyku J_1 .
- (16) „X“ znamená V_1 v jazyku J_1 a V_2 v jazyku J_2 .
- (17) „X“ patrí do jazyka J_1 .
- (18) „X“ patrí do jazyka J_1 aj do jazyka J_2 .

Je intuitívne zjavné, že o tom istom jazykovom objekte „X“ hovoríme nielen to, že niečo znamená v nejakom jazyku, ale aj to, že v rôznych jazykoch znamená rôzne veci, a hovoríme nielen to, že patrí do istého jazyka, ale aj to, že je súčasťou rôznych jazykov. Sémantickým obsahom citujúceho výrazu „X“ teda musí byť niečo, čo sa v nejakej podobe vyskytuje v konkrétnom jazyku, no môže sa vyskytovať aj v ďalších jazykoch, a čo možno nejako spojiť s konkrétnym významom v istom jazyku, ale aj s rôznymi významami v rôznych jazykoch.

Po druhé, zdá sa, že z vety (19), v ktorej výraz „Sokrates“ je použitý ako čistá citácia, môžeme odvodiť vetu (20) bez toho, aby sa stratila akákoľvek zaujímavá časť informácie:

- (19) Sokrates sa volá „Sokrates“.
- (20) Sokrates má meno, ktoré vyzerá takto: Sokrates.

Nieкто by mohol síce vidieť drobné významové posuny v prípade predikátov „volať sa“ a „mať meno“, no tieto rozdiely, ak existujú, sú irelevantné. Záleží len na tom, že ak naznačené odvodenie platí, vety ako (19) fakticky len uvádzajú, akú podobu má príslušné vlastné meno, a žiadnu inú podstatnú informáciu neobsahujú. To isté možno ilustrovať aj dvojicou viet (21) a (22) – z prvej vety môžeme odvodiť druhú vetu bez toho, aby sme prišli o niečo podstatné:

- (21) Sokrates aj Platón sa môžu volať „Sokrates“.
- (22) Sokrates aj Platón môžu mať meno, ktoré vyzerá takto: Sokrates.

Sémantickým obsahom citujúceho výrazu „Sokrates“ vo vetách (19) a (21) by teda malo byť niečo, čo možno stotožniť s grafickou alebo fonologickou podobou.

Zdá sa, že úvodzovky použité v čistej citácii majú špecifickú funkciu: bez ohľadu na to, čo sa pomocou nich bude citovať, umožňujú abstrahovať od všetkého – okrem podoby citovanej entity. Umiestnením výrazu do úvodzoviek abstrahujeme od toho, čo náleží špecifickému jazykovému

výrazu, ktorý v konkrétnom jazyku vyjadruje konkrétny sémantický obsah. Ak od toho abstrahujeme, zároveň tým zachovávame to, čo majú spoločné rôzne jazykové výrazy, ktoré v rôznych jazykoch znamenajú rôzne veci (teda podobu jazykovej entity).

Abstrakcia umožňuje izolovať to, čo potrebujeme, a eliminovať to, čo je irelevantné.²⁵ Úvodzovky slúžia ako prostriedok na zvýraznenie časti textu a jeho odlíšenie od iných častí textu, pričom podľa povahy konkrétneho prípadu sa nimi zvýrazňujú rôzne aspekty. Bez ambície anticipovať všeobecnú teóriu úvodzoviek možno takéto chápanie rozšíriť aj na iné druhy citácií (hoci nie vždy zvýraznenie časti textu má za následok elimináciu niečoho irelevantného, čo platí najmä pri priamej a hybridnej citácii). Kým v prípade čistej citácie sa majú zvýrazniť grafické, prípadne fonologické stránky jazykových útvarov, pri iných druhoch citácií môže byť relevantné aj niečo iné. Priamou citáciou sa ukazuje, že citovaná osoba použila určité výrazy – tie, čo sú uvedené v citácii – a nie iné výrazy a že práve pomocou nich komunikovala určitý obsah. Rovnakú funkciu plní použitie úvodzoviek aj v mnohých prípadoch hybridného citovania. V ďalších prípadoch sa pomocou úvodzoviek zdôrazňujú rôzne druhy nedoslovného použitia výrazov, ako sú ironické, expresívne alebo hyperbolické použitia. Úvodzovky teda indikujú hovorcov špecifický komunikačný zámer a signalizujú výskyt jazykového útvaru, ktorý je iným ako jeho štandardným použitím. Zopakujem, v prípade čistej citácie sa indikuje zámer komunikovať niečo, čo sa týka podoby jazykových entít, pričom citované jazykové entity nie sú použité na vyjadrenie svojho sémantického obsahu.

Vzhľadom na takúto variabilitu možno úvodzovky považovať za flexibilný jazykový prostriedok, ktorý môže znamenať rôzne veci. V podstate možno povedať, že v závislosti od druhu použitia úvodzovky vyjadrujú osobitný druh funkcie. Napríklad úvodzovky použité v čistej citácii vyjadrujú funkciu, ktorá ako funkčnú hodnotu pre určitý argument vracia grafický (prípadne fonologický) objekt, teda každému argumentu, ktorým je pôvodný objekt umiestnený do úvodzoviek (napríklad, používajúc Cappelenovu a Leporovu terminológiu, výraz určitého jazyka alebo znak), priraduje grafický (prípadne fonologický) objekt, ktorý ukazuje, ako argument vyzerá (prípadne sa vyslovuje). To znamená, že ak je „X“ jazykový výraz, „X“ je jeho grafická (eventuálne fonologická) podoba.

Prvý aspekt navrhovaného vysvetlenia sémantickej funkcie úvodzoviek (v prípade čistej citácie) teda spočíva v tvrdení, že sa pomocou nich tvo-

25 K abstrakcii podrobnejšie pozri napríklad Bielik, L., *Metodologické aspekty vedy*. Bratislava, Univerzita Komenského v Bratislave 2019, s. 90–91; Halas, J., *Abstrakcia a idealizácia*. Bratislava, Univerzita Komenského v Bratislave 2016; Halas, J., *Abstrakcia*. In: Bielik, L. a kol., *Slovník metodologických pojmov*. Bratislava, Univerzita Komenského v Bratislave 2016, s. 9–11.

ria výrazy reprezentujúce tvar objektu v úvodzovkách. Je tu však aj druhý aspekt. Ak použijeme úvodzovky tak, aby sme od niečoho abstrahovali, ako je to v prípade čistej citácie, keď abstrahujeme prakticky od všetkého okrem grafickej, prípadne fonologickej podoby citovaného jazykového útvaru, znamená to, že v pravdivostných podmienkach vety obsahujúcej čistú citáciu bude citujúcemu výrazu zodpovedať len grafický, prípadne fonologický útvar. To, že úvodzovky fungujú ako nástroj na abstrahovanie od nejakých aspektov, môžeme chápať tak, že po týchto odmyslených aspektoch zostáva určitá stopa, ktorú môžeme reprezentovať napríklad pomocou vhodnej existenčnej kvantifikácie. Veta (19) je pravdivá nie preto, že Sokrates sa volá jazykovým útvarom určitého tvaru, ale preto, že tento tvar sa vyznačuje tým, že existuje určitý výraz (v danom jazyku), ktorý ho má, a Sokrates sa takto volá. Pre naše schémy viet (15) – (18) môžeme preto formulovať nasledujúce schémy pravdivostných podmienok:

(15T) Veta „ X “ znamená V_1 v jazyku J_1 “ je pravdivá vtedy a len vtedy, keď o tvare „ X “ platí, že existuje výraz, ktorý ho má a znamená V_1 v jazyku J_1 .

(16T) Veta „ X “ znamená V_1 v jazyku J_1 a V_2 v jazyku J_2 “ je pravdivá vtedy a len vtedy, keď o tvare „ X “ platí, že existuje výraz, ktorý ho má a znamená V_1 v jazyku J_1 , a existuje výraz, ktorý ho má a znamená V_2 v jazyku J_2 .

(17T) Veta „ X “ patrí do jazyka J_1 “ je pravdivá vtedy a len vtedy, keď o tvare „ X “ platí, že existuje výraz, ktorý ho má a je súčasťou jazyka J_1 .

(18T) Veta „ X “ patrí do jazyka J_1 aj do jazyka J_2 “ je pravdivá vtedy a len vtedy, keď o tvare „ X “ platí, že existuje výraz, ktorý ho má a je súčasťou jazyka J_1 , a existuje výraz, ktorý ho má a je súčasťou jazyka J_2 .²⁶

Ak sa teda pomocou úvodzoviek niečo zvýrazňuje abstrahovaním od niečoho iného, v pravdivostných podmienkach sa objaví existenčný kvantifikátor. Tento prostriedok sa nemusí uplatniť, keď sa pomocou úvodzoviek niečo zvýrazňuje, no od ničoho sa neabstrahuje. Hoci predložený náčrt nie je komplexnou teóriou, predsa len postačuje na riešenie problému, ktorý pred nás kladú niektoré metajazykové vety o vlastných menách.

6. Vety o pomenovaní a rigidnosti

Ponúknuté vysvetlenie úvodzoviek aplikujme na vety (1) – (3). Pravdivostné podmienky viet (1) a (2) možno formulovať nasledovne:

26 Pravdivostné podmienky pre vety (16) a (18) umožňujú, aby výraz v jazyku J_1 mohol byť totožný s výrazom v jazyku J_2 , ale aj to, aby mohlo ísť o dva rôzne výrazy. V tomto zmysle sú pravdivostné podmienky (16T) a (18T) neutrálne.

- (1T) Veta „Výraz ‚Sokrates‘ pomenúva Sokrata“ je pravdivá vtedy a len vtedy, keď o tvare „Sokrates“ platí, že existuje výraz, ktorý ho má a pomenúva Sokrata.
- (2T) Veta „Výraz ‚Sokrates‘ je rigidný designátor“ je pravdivá vtedy a len vtedy, keď o tvare „Sokrates“ platí, že existuje výraz, ktorý ho má a je rigidný designátor.

Ak doplníme fakt, na ktorý poukázal Kripke, že rigidná designácia sa týka vlastných mien spojených s určitým spôsobom používania v určitom idiolekte, resp. jazyku, a rozšírime ho aj na vetu (1), overiť pravdivosť vety (1) znamená zistiť, či v nejakom jazyku existuje výraz s tvarom „Sokrates“ a pomenúva Sokrata, a analogicky overiť pravdivosť vety (2) znamená zistiť, či v nejakom jazyku existuje výraz s tvarom „Sokrates“ a je rigidný designátor.²⁷

Pravdivostné podmienky vety (3) sú zložitejšie, pretože obsahujú modálny výraz. Keďže naša analýza úvodzoviek zavádza existenčnú kvantifikáciu do pravdivostných podmienok, explicitná modalita z vety (3) bude interagovať s existenčným kvantifikátorom, a preto vzniká otázka, ktorý z týchto operátorov bude mať dlhší dosah. Veta (3) je preto dvojnásobná. Zamýšľané pravdivostné podmienky vhodné pre naše účely sú nasledujúce:

- (3T) Veta „Výraz ‚Sokrates‘ by mohol pomenúvať Platóna“ je pravdivá vtedy a len vtedy, keď o tvare „Sokrates“ platí, že existuje možný svet, v ktorom existuje výraz, ktorý ho má a pomenúva Platóna.

Overiť pravdivosť vety (3) znamená zistiť, či do nejakého jazyka, ktorý existuje v nejakom možnom svete, patrí výraz s tvarom „Sokrates“ a pomenúva Platóna. V takomto zmysle veta (3) nie je o vlastnom mene „Sokrates“ z nášho aktuálneho jazyka, v ktorom pomenúva Sokrata, ale o inom vlastnom mene, ktoré sa svojím tvarom zhoduje s vlastným menom z nášho jazyka. Alternatívne pravdivostné podmienky pre vetu (3) sú:

- (3T*) Veta „Výraz ‚Sokrates‘ by mohol pomenúvať Platóna“ je pravdivá vtedy a len vtedy, keď o tvare „Sokrates“ platí, že existuje výraz, ktorý ho má, a existuje možný svet, v ktorom tento výraz pomenúva Platóna.

V tomto prípade by veta (3) bola pravdivá, pokiaľ by výraz tvaru „Sokrates“, ktorý v nejakom možnom svete niečo označuje (napríklad Sokrata v aktuálnom svete), aspoň v jednom možnom svete pomenúval Platóna. V ta-

27 Implicitne sa predpokladá, že ak vo vete nie je zmieneny konkrétny jazyk, relevantným je jazyk vety.

komto čítaní sa veta (3) javí ako nepravdivá, resp. ak by mala byť pravdivá, odporovala by rigidnosti vlastných mien.

Na základe týchto formulácií pravdivostných podmienok pre vety (1) – (3) môžeme predložiť aj pravdivostné podmienky pre vetu (4), ktorá je ich konjunkciou:

- (4T) Veta „Hoci výraz ‚Sokrates‘ pomenúva Sokrata a je rigidný designátor, mohol by pomenúvať Platóna“ je pravdivá vtedy a len vtedy, keď o tvare „Sokrates“ platí, že existuje výraz, ktorý ho má, pomenúva Sokrata a je rigidný designátor, a existuje možný svet, v ktorom existuje výraz, ktorý ho má a pomenúva Platóna.

Podľa týchto pravdivostných podmienok je zrejmé, že prvé dva konjunktivy vety (4) sa týkajú výrazu tvaru „Sokrates“, ktorý sa vyskytuje v nejakom aktuálnom jazyku, kým posledný konjunkt sa týka výrazu tohto tvaru z iného jazyka, ktorý sa nemusí vyskytovať v aktuálnom svete.

Zdá sa, že takto sformulované pravdivostné podmienky pre vetu (4) eliminujú problém, ktorý sme uviedli na začiatku. Nevzniká totiž dojem, že vlastné meno „Sokrates“, ktoré rigidne označuje Sokrata, by alternatívne mohlo pomenúvať Platóna. To znamená, že kontingentnosť pomenovania a rigidnosť designácie vlastných mien sú kompatibilné javy. Kripke tvrdí, že alternatívne referenčné fungovanie vlastného mena sa týka fakticky iného homonymného mena, resp. iného referenčného spôsobu používania vlastného mena. V súlade s týmto konštatovaním dokážeme na jednej strane rozlíšiť to, že jeden jazykový útvar možno použiť na zavedenie rôznych vlastných mien viacerých objektov, a to, že ak jazykový útvar bol použitý na zavedenie konkrétneho vlastného mena, referenčné fungovanie tohto vlastného mena je rigidné, a na druhej strane obidve skutočnosti formulovať v dostatočne bohatom jazyku tak, aby sa týkali toho istého jazykového objektu. Týmto objektom môže byť (grafický či fonologický) tvar, ktorý jednotlivé vlastné mená majú.